

VALLOK A HITEMRŐL

Hetvenöt éves vagyok.

Ezalatt a hosszú idő alatt mennyi minden lezajlott bennem és körülöttem. S én ebben a hetvenöt éves zajlásban folyton csak kérdeztem. Ha reám szállott egy hópehely, ha kezembe vettem egy magot, ha felfogtam egy könnycseppet, ha szíven ütött egy káromkodás, elkezdtem vallatni. Kérdés kérdést szült. Hosszú kérdésláncok fűződnek össze, s nekem e gondolat-forrásokat végig kellett kísérem a torkolatig. A kérdések úgy gyűrűztek tova velem, mint a hullámkarikák a víz tükreán a beleejtett kő körül. S a gondolatgyűrűk legtöbbször csak a végtelenben pihentek meg.

Ilyenkor valami kétsarkos (— +) feszültség állapotában életem. Valami olyanban, mint a világa megismerésére törő, jární éppen csak megtanult gyermek. Izgalmas felajzottság, melyet jóleső feloldódás követ.

Mert a dolgokat mindig addig kellett gyötörnöm, amíg megnyugtató feleletüket kiizzadták. S ez bizony néha csak hosszas kóborlás után került meg a világban, az életben, a végtelenben, az örökkévalóban.

Isten erre a feléje való tapogatózásra tehetségekkel felszerelt minket. A gyermek azzal kezdi, hogy tapogatózik a világban, tapasztalatokat gyűjt. Egy darabig okoskodó értelmünk viszen: halmozódik az ismeret. Szellemem néha ellankad, de nekem tovább kell mennem, s erőm van a továbbmenésre, a teljes megismerésre, a tökéletes megnyugvásra. Rejtelem, sejtelem, vonzalom, bizalom ragad tovább és az utolsó kérdésre feleletül, leteszem Isten ölébe. Ez az erőnk: a hit.

Egészen gyermekies ez az erőnk, de szívós és olthatatlan, mint a gyermeki kíváncsiság. Tökéletesen igaza van a zsoltárfírónak: „Csak Istenben nyugszik meg lelkem.“ (62, 2).

Egyik gyermekünket hároméves korában először vittük folyóba, szabad vízbe, fürödni. Szeretett volna belemenni, de szorongás fogta el az ismeretlen partján. Reám nézett. Csupa bizalom volt a tekintete. Ölembe vettem, és elindultam vele a vízben. Szorította a nyakamat. Mikor a víz a lábáig ért, felkiáltott: Ne, ne, ne! És még jobban szorított. Ha fölnebb emeltem, fülembe súgta: Még! Még! S amíg szép lassan belecsubbantunk, sikoltott is, kacagott is: ne, ne-még, még!

Szóról szóra igazolom az apostolt: sóvárgok, ha valahogy kitapogathatnám Őt és megtalálhatnám, jóllehet nincs messze egyikünkötől sem, mert benne élünk, vagyunk és mozgunk. S ez a tapogatózás néha hosszú és nehéz. Nemegyszer megtorpanunk, sőt fele útról vissza is fordulunk, és sohasem tudjuk feladni, amíg végére nem járunk. Isten minden kérdéslánc végén ott áll mint felelet, s minden gondolatpatak-nak megnyitja magát, mint elpihentető torkolat.

Az ember mindig a saját világát vallatja.

Valószínű azzal kezdtem én is, amivel más. Kicsi lelkem első kérdését neki szegeztem valaminek: mi ez?

Történet családi hagyományaink között, hogy négy-öt éves koromban ültem a fűben, s körülöttem egy csomó összetépett margaréta virág hevert. Kivallattam őket: milyenek vagytok? Hogyan vagytok felépítve? Micsoda izgalommal hallgattam elsős gimnazista koromban Szolga tanár úr magyarázatát arról, hogy miért zöld a falevél. Magyarázatának zárómondata most is úgy pattog a dobhártyámon, ahogy ő akkor oda pattogtatta: „A zöld levél az élet konyhája!”

S azóta mennyi kérdés s mennyi felelet!

S e feleletek az emberben lerakódnak, illetve felrakódnak egy-egy nagy életkérdéstengely köré, hogy arra felelet legyenek. Olyan ez, mint amit kristályszemcsék tesznek a folyadékban. Minden ásványkristálynak belső törvénye van, amely szerint meghatározott „egyéni” formában kristályosodhatik. Az én „hitkristályszemcsém” sem állhatnak össze másforma hitkristállyá, mint amilyent az én belső életem törvényszerűségei meghatároznak.

Az ember így kikristályosodott belső tartalmát sokan világnézetnek, életfelfogásnak nevezik. Igazuk van! Valóban az is! Természetesen minden attól függ, hogy mit értünk ezeken a kifejezéseken. Valaki olyan szép világnézettel rendelkezik, mint egy szép torony, s az élete csúnya, mint egy kocsmá... Én azt, ami bennem kikristályosodott, hitvallásomnak nevezem. A hitemet nem beszélni, hanem vallani kell, mert nem beszédben áll a hit vallása, hanem erőben, életben.

És nehéz a hitünket hibátlanul vallani, talán nem is lehet. Csak vallani lehet róla, belőle. Amit lehet szavakba szorítani, mondatokba foglalni. A továbbiakban ezt kísérlem meg.

*

Valamikor kezembe vettem egy marék vadalmamagot. Néztem, forgattam őket és kérdeztem. Vegyelemzés, vonatkozó adatok szakkönyveimben rendelkezésemre állanak... Nem törtem fel őket... Elvetettem... Tavasszal kikeltek, és nőttek s a kérdéslánc is velük... Következő ősszel beszemezttem Budaira... Két év múlva kiültettem, s folyton csak kérdeztem... Pár év múlva virágoztak, őszre néhány almát érleltek: piros csíkos Budai Domokost... Igazi boldogság volt az első „saját termésű” almát a kezemben érezni, és... megvallom... némi büszkeség is... Hogyisne!... Hiszen ezt én csináltam! A vadalmamagtól a Budaiig minden az én művem!... Értem a dolgot!...

Csakugyan?... Nem... s a kérdések árja zúgva ragadott tovább... a szemezést nagyapámtól tanultam... és a sok tapasztalat, gyakorlat, tudomány, amíg a gyümölcsstermelés hozzámig jutott... és a vadalmák az erdőn... és a növényvilág a földön... és a végtelen világ... és az örökkévaló élet... és az egész, ami kellett ahhoz, hogy ez az alma a tenyeremen pihenjen.

Mintegy negyven éve, február végi estén, ki volt rakva az asztalra két tálcára száz tojás. Szépek voltak, egyformák, fehérek, Leghorn-tojások. Néztük őket, és vallattuk... Keltetőgépünk be volt fűtve. Akkor keltettünk a magunk részére először, nem kis izgalommal... A huszadik nap estéjén le voltunk feküdvé... a szobát a gép lámpájának rőt fénye derengte be, lángja néha sercent egyet... Forgolódtam az ágyban: mi lesz? Valószínű el is szenderedtem, de lelkemet feszítette a kétsarkos feszültség... arra neszeltem fel, hogy: pity!... pity... pity... Életjelt adott az első csirke... Így is kell ennek lenni... Ez a szabály... Dagadt a keblem: ez a mi művünk!... Értünk hozzá!... A tojásokat mi termeltük... A gépet mi kezeltük... Lecsendesedtem, magamba szálltam...? ...?...? Megindult a gondolatpatak, sodort magával... A végtelenbe vitt... Boldogan, alázattal ölébe szédültem... Elaludtam, mint egy gyermek... Álmomban a Mindenség balladáját motyogtam:

Éb-red, moc-can a tojásban a sejt:
„Is-ten, Is-ten, huszonegy napi ritmus.“
Tit-kon dob-ban anyaméhben a lét:
„Is-ten, Is-ten, kilenc havi ritmus.“
Ó, jaj, ha kihagyna!! De él az Erő, de él az Ütem:
„Is-ten, Is-ten, Is-ten!“

Hova elvitt néha, munka közben, egy-egy földgörmög! Fogtam a kezemben, morzsolgattam ujjaim között. Csupa por, és mi erő van benne! Kicsi füvek-virágok, mohó gyökereikkel rátapadnak. S a föld mind ilyen röögökből áll, s mindenikben erő duzzad! Áldott anyánk a föld! És milyen húségesen forog a tengelye körül, pedig nincs is tengelye, és milyen pontosan a nap körül, pedig nincs is hozzákötve... És a nap! Micsoda energiahalmaz... Erő, fény, meleg, élet forrása... milyen pontosan járja útját, viszi magával rendszerét... naprendszerekkel teleszórt mindenség... fényévek... fényévek milliói, végtelenség... örökkévalóság... csak a költő szava bírja el.

Bármerre visznek kérdéseim, a felelet: törvény, rend, áldás, bölcsesség, tökéletesség, gondviselés. S bármerre indulok, a világ körülöttem végtelenné tágul, és örökkévalósággá nő...

Hiszek Isten áldott világában!

*

Az ember a megismerés buzgalmában mikroszkóp alá szeleteli az életét, laboratóriumába viszi, vegyelemzi a világot. Mindent szétszed, mint a gyermek a virágot. Rengeteg irányban folyik a tudományos ku-

tatás, és rengeteg részeredményt halmoz fel. Ha helyes a megítélésem, a tudományos megismerés arra felé tart, hogy „meglelkesíti az anyagot, és meganyagosítja a lelket“. Primitív őseink is ezt tették. Az én hitem is erre felé mutat.

Isten nem „titkolózó“, nem „rejtőzködő“, nem féltékeny ura a világnak, az életnek. Azért áldott meg a megismerés tehetségeivel, hogy világát megismerjük, és éljünk benne nyugodt szívvel. Azért ébresztette fel bennünk a hit erejét, hogy az élet nehéz kérdéseivel is nyugodt szívvel szembenézhesünk.

Minél több utat teszek meg a végtelenbe, és minél jobban belefúrom magamat az életbe, annál mélyebben érzem, hogy élő világban élek! A holt-anyag világot és az élő világot ugyanaz a lényeg fogja össze, szerves, egységes, élő egészbe. A világ: végtelen élő szervezet, melynek minden részében, minden tagjában ugyanaz az erő, ugyanaz a lélek, ugyanaz az élet lüktet. A végtelen világ a maga egészében is, részeiben is, szünet nélkül rendeződik, alakul, bontakozik, halad, él.

S én is, mint ennek a végtelen élő világnak része, élek, mint párányi megcsillant cseppje az örökkévaló életfolyamatnak. Nekem is, mint mindennek, ami a földön él, törvényem, hogy egyszer ez az örökkévaló életfolyamat magával ragadja belőlem azt, amire az egésznek az örökkévalóságban még szüksége van, a többi pedig visszahull a földbe, mert ott van még szükség reá. Hogy én ezt halálnak nevezem és ez a szó nekem, ha érintem, „hideg“, az csak azért van, mert gyermek vagyok, zsenge a hitem, és még kérnem kell a Mestert, — mint a többiek is tették —: „Mester, növeld a hitemet!“

Hiszek az örök életben!

*

1928. Megszületett az első gyermekünk... Álltam és néztem, elfogódva, elfogultan és... kérdeztem... Milyen kicsi semmisség, pár kilós testecske... és milyen gyámoltalan... a napos csirke többet tud... de az csak csirke, a mi gyermekünk: ember... Ménnyi rejtett lehetőség alszik benne!... Alig telt el egy kicsi idő, s a lélek fénye kigyúlt a szemében... Alig telt tovább az idő, a csirkét megsimogatta, s azt mondta neki: pi-pi!... Apránként túltett minden nem-ember földi élön...

Nagybeteg édesapa ágyához hívtak. Űrvacsorát vittünk. A család csendesen szipogott a szobában. Csak ő volt nyugodt: a beteg. Szemeiben nem volt könny, csak lélek. Értelmesen, tisztán elmondta, hogy miért kéretett. Mikor túl voltunk a nehéz szolgálaton, a kezét nyújtotta. Enyhe meleg volt a fogásában és gyöngéd erő: „Tiszteletes úr, köszönöm, hogy eljött! Most már készen vagyok. Nyugodtan halok meg!“... Megrendülten hagytuk el a házat, s szótlánul jöttünk házáig az egyházfival... Másnap reggel a nagy haranggal szaggattak... az éjjel meghalt...

Milyen szépen tud fényleni bennünk a lélek! Milyen erős tud lenni az emberben az Ember!

De van árnyékunk is elég!

Háború volt. Sziklába robbantott lyukban szorongtunk: tiszt urak, közlegények: emberek. Künn döngött a pokol. Emberek döngették gránátokkal. Fejünk felett a szikla remegett... Néha, ha eszeveszetten döngött, ha a szikla megomlott, egyik-másik felüvöltött, vinnyogott, mint a megszorított vad.

Nehéz embernek lenni!

És nehéz az emberben — simán, zavartalanul — hinni, pedig hinnenem kell az Emberben!

A rózsza megszúr. A tűz éget. Csemetémet a féreg megrágja. A hold elfogy. Ezt mind értem. Minden a maga törvénye szerint létezik, él.

De az ember!? Hát az ember számára nem adott Isten hozzá illő törvényt, hogy emberségére éppen úgy számítani, építeni lehessen, mint a napra vagy a magra! Vagy az ember egyedül ellenszegülhet Isten törvényének?

Csalódni csak emberben lehet! És mégis: hinnenem kell az Emberben!

Mert az ember mégis: a teremtés koronája. Nem azért, mintha a maga ember voltában tökéletesebb volna, mint a vadrózsa a maga vadrózsaságában vagy a csimpánz a maga csimpánzságában. Hanem azért, mert az emberben adva van minden tehetség ahhoz, hogy tökéletesedjék a maga emberségében.

Az ember a földi élet csúcsa. A földi életfa vezérhajtásán a vég-rügy. Az élet benne bontakozhatik, nemesedhetik tovább, hosszú és nehéz lépcsőt hágott meg a földi élet, amíg az emberig jutott. S amin keresztülment, amíg idáig jutott, abból mind hozott magával valamit. Porból indult az élet, s testünk porból van. Testünk kialakulása, szerkezete, ösztönéletünk nem mutat-e rokonságot a többi életformákkal? S ezek a távoli örökségek ember voltunkhoz mind — természetesen és törvénytzerűen — hozzátartoznak. Portestéből a földi létben senki ki nem bújhatik. Test voltát, ösztöneit, gyarlóságait mint kinőtt ruhadarabokat magáról le nem veheti.

De az ember több, mint por, több, mint test, több, mint ösztön, több, mint gyarlóság. Ember volta éppen akkor és azzal kezdődött, hogy ezeknél több kezdett lenni. Valami több megcsillant benne. Valami ezek fölé kezdte helyezni.

Ó, gyönyörű példái hosszú múltunkban, az én életidőmben, ennek a bátor, győzedelmes, jó emberségnek! Amikor az anyagot, a testet, a gyarlóságot lebirja a lélek! Amikor a hit nyugalommá szelídíti a félelmet, az aggodalmaskodást. Amikor a szeretet elnémítja az önzést, az irigységet, a bosszút!

S mióta van ember, aki ezt tenni tudja a földön?... Mindössze húsz-harminc ezer éve!... Mi ez az élet időtlen, örök folyásában?...

Milyen fiatal az ember!... Milyen szenge gyermeke Istennek az ember!... Mennyi rejtett lehetőséggel emelte ki a Teremtő a földi életfa csúcsára! Megáldotta mindazokkal a lelki tehetségekkel, amelyekkel magát Isten mind felnőttebb gyermekévé, tökéletesebb emberré növelheti.

Sokat kell még nőnünk, hogy Isten ember-terve bennünk megvalósuljon!... Sokat!... Sokat!... Sokat!... Jézus útján!... Isten felé!...

Hinni kell az Emberben!

Hiszek az emberben: Isten gyermekében!

*

Milyen jó, hogy az embernek vannak előjárói, kik a világban, az életben, az emberek között előtte haladnak.

Nekem is vannak előjáróim!... Mennek előttem. Ha megszólítom, megállnak, megvárnak, kérdéseimre felelnek... Vannak közöttük holtak is, élők is.

A legnagyobb közöttük: Jézus! Nem volt olyan kérdése, kétsége életemnek, amire eligazítást ne adott volna. Legfennebb... én nem fogadtam meg minden tanácsát, hogy! később belássam az igazát.

Az én negyven napom immár hetvenöt év. Hányszor kellett magamban birokra kelnem az anyaggal, testemmel, ösztöneimmel, gyarlóságaimmal a lelke mért! Kihez mentem volna, hiszen örök életnek beszéde van nála. Hiszen az emberiség benne jutott a legtökéletesebb győzelemre az anyag, a test, a gyarlóság felett... Ó, ha én is az Ő határozottságával tudtam volna mindig odakiáltani: „Távozz tőlem, sátán!“, a sátán bizonyára mindig eltávozott volna!

Csodálom az erejét, a kifogyhatatlan erejét. A zavartalan hitét, a mindig kész szeretetét!... Vele megyek néha, „ha felmegy a hegyre egyedül“, vagy hajóba száll és bevez a tengerre egyedül... vele megyek, mert tudom, hogy erejének ez az „egyedül“ a titka... Ezek az áldott egyedülletek, amelyekről így vall: „Nem vagyok egyedül!“ Vele vagyok néha a Getsemánéban, azon a nehéz éjszakán, amikor „haláltusában lévén, verejtéke olyan vala, mint vércseppek“, s megrendülve csodálom a kereszten... Ilyen közel jutni Istenhez!... Hogy mindig és mindenütt Isten ölében érezzem magam! ... Ó, hányszor kérem én is, mint Péterék: „Mester, taníts meg engem imádkozni!“

Hányszor zavartam én is, álmatlan éjjel, mint Nikodémusz, mert az emberekkel nappal nem mentek a dolgok... Gyötrődtem... Miért nem értenek meg?... Miért szegülnek ellenem?... Kivel építetek, ha elfordulnak tőlem... Mit tegyetek?... Nem az embereket korholta!... Kicsit magára vette a keresztemet, megsimogatta a horzsolásokat, és szólt: „Szeresétek ellenségeiteket; áldjátok azokat, akik átkoznak; jót tegyetek azokkal, akik gyűlölnek; imádkozzatok azokért, akik háborgatnak és kergetnek, hogy legyetek a ti mennyei Atyátoknak fiai!“... Ő így szerette az embereket... Nekem is erre kell igyekeznem.

Tudom, nehéz Jézust követni, de azt is tudom, hogy Ő az Út, az Igazság, az Élet. Most már nemcsak Ő tanítja, nemcsak Ő példázza, hanem a mi életünk is, hogy a szeretet törvényének tiszteletben tartása nélkül nincs nyugalom a szívben, nincs béke a házukban, a közösségünkben. Az Ő igája az a gyönyörűsége teher, melynek súlya alatt Isten mind felnöttebb gyermekeivé nőhetünk.

Talán az a baj a Jézusban való hit körül, hogy „közel akartuk hozni Őt az egyszerű emberekhez“. Könyvtárakat írtunk össze róla, képtárakat töltöttünk meg a képeivel, lényegét dogmák misztikumába burkoltuk.

Elém úgy lépik, ha keresem, az evangéliumból, mint akkor. A maga tiszta, szép emberségében. Élő, küzdő ember, bölcs tanítómester, jó barát. Talán éppen a hegyről jön, ahova felment volt egyedül, vagy a műhelyben találok, ahol nagy gonddal éppen ajtót állít össze valakinek a „belső szobájára“. Számomra, ha minden Biblia elveszne s emlékezetemben csak a Márk 12. fejezete maradna tanításul s a „tékozló fiú“ és a „könyörülő szamaritánus“ gyakorlati útmutatásnak, elég volna ahhoz, hogy szeressem és követni igyekezzem.

Jézus evangéliumának szálai kifejtethetetlenül bele vannak szövődve életünkbe. Hol itt, hol ott bukkan fel. Beledobta Isten életünkbe, mint egy szemecske rádiumot, s Ő sugározza magát közöttünk húségesen. Sugárzása áthat mindenben.

S az Ő bennünk és közöttünk létén immár nem változtathat semmi. Mindegy, hogy mi mit csinálunk vele: megtagadjuk, vagy imadjuk; visszatérését várjuk, vagy követni igyekszünk. Tiszta, szép embersége meg-megcsillan bennünk, hol innen, hol onnan sugárzik felénk.

Jézus a hívő ember számára a mérték; Ő a mester; Ő a jó barát; Ő az előljáró!

Nem találd helyedet a világban. Az élet nyugtalanít. Aggodalmaskodol a holnap miatt. Félsz a haláltól... Nem kerülhetik el a figyelmet azok, akik ugyanabban a világban, ugyanabban az életben az Ő nevében nyugodt szívvel élnek és halnak halált...: tanítványai!

Kiesel önfegyelméből; bemocskolod magadban emberségedet; önzésed, irigységed, bosszúd leteperi szívedben a testvériséget... Szégyelled magadat, lelkiismereted furdal... Miért?... Megmérted magad! Kihez?... Jézus a mérleg!

Valahol bomba hull, vér foly, hajlékok omlanak, háború dúl. Mesz-sze vannak, mégis aggódunk értük... testvéreink... Végre asztal mellé ülnek... békéről tárgyalnak!... Fellélegzünk: hála Istennek, béke lesz!... Lehet!... Hitünk szerint ül az asztal mellett Ő: a Béke! Hiszek Jézusban: Isten országa prófétájában! Evangéliumának hirdetése, példájának követése az egyetlen út, melyen Isten országa: megvalósulhat.

*

H i s z e k I s t e n b e n ! Ő a legelső. Ő a minden mindenkiben. Véle kellett volna kezdenem, de róla legnehezebb vallanom. Feléjemindig úgy közeledem, mint most tettem. Jézus közel emel hozzá. Amit eddig vallottam, az is róla vall!

Olyan viszonyulás ez, melyből a közlés egyszerű eszközei: sóhaj, mosoly, könny, ujjongás, jaj, többet ki tudnak fejezni, mint a szó.

Tehát vallanom kell róla is... Legyen!

Ahogy a testemet behálózó ideghálózat mindent a központomba visz,

ahogy egy óriási üzem ezerféle tevékenységének szálai az irányító központ vezérlőasztalába torkollnak,

úgy vezet engem minden kérdésláncom, melyen végigtapogatózom,

minden gondolatösvényem, melyet végigtaposok,

ki a Végtelenbe, az Örökkévalóba,

szédít bele az Egész ölébe,

állít szembe azzal, akit így szólítok: I s t e n !

Ezek a tapogatózások korábban nehezebben mentek. Útközben néha ellankadtam vagy megtorpantam, de mindig újrakezdttem, amíg meg nem nyugodtam őbenne. Ma körülbelül azzal a biztonsággal járom ösvényeimet, amellyel a járt meg tanult gyermek megfutamodik apja felé, akiről tudja, hogy ha elesik, ölébe veszi.

Számomra Isten: lélek. Olyan a világban, az életben, mint bennem, az életemben, a lelkem. Élő erő. Személyes, tökéletes, bölcs, jó Atyám Ő nekem.

Isten nemcsak az én Istenem: Isten az egésznek Istene. Nemcsak az én Atyám, mindnyájunk Atyja. Ő tudja egyedül az egészet, a végtelen világot, az örök életet s benne az én életemet. Ő tervez, terem, rendez, gondoskodik, gondot visel, szeret. Minden az Ő törvényei szerint történik.

Néha ami az ő törvényei szerint történik, nekem kellemetlen, fájdalmas, megpróbál. Tudom, ez azért van, mert még nem ismerem minden törvényét, s amit ismerek, azt sem tartom mindig tiszteletben. Én csak rész vagyok, s csak rész szerint van bennem az ismeret. Nem tudom a dolgokat, a történeteket, az egész szempontjából értékelni, ítélni meg. Tudomásul kellennem, hogy nem én vagyok a világ közepe, hogy a mindenség nem körülöttem forog. Az egész önmagáért van. S Isten: az Egész Istene.

De nem szabad belenyugodnom a kellemetlenségekbé, küzdenem kell ellenük. Mindjobban megismerni a világot, fölfedezni Isten törvényeit, felkutatni áldásait! Tiszteletben tartani Isten törvényeit, felhasználni áldásait! Különösképpen meg kell tanulnom és gyakorolnom a szeretet kettős törvényét, melynek felfedezésével és tanításával Jézus boldog életünk fundamentumát vetette meg. Ez az út, melyen Istenhez mind közelebb juthatok, juthatunk s országát építésében munkatársai lehetünk.

Azok a legboldogabb perceim, amikor „kihallom“ a világból, az életből az Ő ritmusának lüktetését. Gyermeki boldogsággal, békességgel és bizonyossággal telik meg a szívem. Valami olyant érzek, mint Izsák Domokos, amikor így vall:

„Én láttam az Istent, hallottam szavát,

Barátom, meglátod te is,

Csak nyisd ki lelked ablakát . . .“

Hiszek Istenben: aki Lélek; Ő a világ teremtője és gondviselője; Ő a mi Atyánk.

*

Messze elszáguldottunk az anyagi kultúra terén Jézus óta. Talán vágyaink, sóvárgásaink azonosak maradtak az akkori emberekéivel.

Az ember akkor is boldog életről álmodozott; ma — Jézus kifejezését használva — Isten országáról álmodunk. Álmaink akadályainak forrását bennünk találjuk. Jézus is így találta. Az okokat, gyűjtőnévvel „gonosznak“ nevezte, amely bennünk lakik és rosszra sarkall. Ő azt tanította, hogy a szívünkben gondoljuk a gonoszt, a szívünkéből hozzuk elő a gonoszt.

Mi ma ezeket az okokat, gyűjtőnévvel, gyarlóságnak nevezzük. És szintén magunkban találjuk meg. Aggodalmaskodunk, kétségbeesünk, mert gyarlók, önzők, irigyek, bosszúállók vagyunk. Ez a „gyarló“ — hitem szerint — azt jelenti, hogy a magunk emberségében, istenfiúságunkban, fiatal, fejletlen, zsenge gyermekek vagyunk.

Közöttünk, földrajzilag is, csökkennek a távolságok. Mintha Isten egymáshoz mind közelebb szoritana, hogy ismerjük meg egymást, szeressük jobban egymást, legyünk gyakorlatban is testvérek. A válaszfalak, határok mind értelmetlenebbé válnak. Mindinkább meggyőződünk, hogy „csak együtt lehetünk boldogok“. Jézus is így látta. Ezért nevezi a kettős parancsban mind a kettőt egyformán elsőnek. „Szeresd az Istent teljes szívedből!“, vallási törvény, szívem nyugalmanak az alapja. „Szeresd felebarátodat, mint magadat!“, erkölcsi törvény, a közösségi élet egyetlen biztos fundamentuma. A kettő együtt vallás-erkölcsi alap, melyre Isten országa épül.

Az embernek nőnie kell, fejlődnie kell ő maga emberségében. Jézus meg is mondja, merre: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes!“ Ez a növekedés, tökéletesedés azt jelenti, hogy erősödnünk kell erényeinkben. Azokban a lelki tehetségekben, amelyekkel Isten megáldott, mint hit, okos értelem, szabad akarat, lelkiismeret, munka és szeretet. Ezekkel tudjuk legyőzni, féken tartani gyarlóságainkat. A gyarlóságait féken tartani tudó és erényeit gyakorló hívő ember Isten országa építőköve. Magunkat ilyenekké kell nevelnünk, ez Isten országa építésének alapvető, első szakasza.

Istenországa-emberek nélkül nincs Istenországa-közösség. Valaki ilyen emberek nélkül próbálja Isten országát építeni, „hasonlatos lesz a bolond emberhez, aki fővényre építette házát!“

Erre a belső építésre szólít fel Jézus minket, erre nógatja tanítványait: „Keressétek először Isten országát!“; „Ne félj, csak higgy!“; „Ne aggodalmaskodjatok!“; „Szeresd az Istent teljes szívedből!“; „Ha valaki kéri a te alsó ruhádat, add oda a felsőt is!“; „Ha valaki arcul üt jobb felől, tartsd oda a másik orcádat is!“; „Bocsáss meg hetvenhét-szer is!“; „Szeresd felebarátodat, mint magadat!“

Ezekből a belső életet élő győzelmes Istenországa-emberekből épülnek az Istenországa-közösségek. Aki ilyen emberekből épít Istenországa-közösséget, „hasonlítom a bölcs emberhez, aki kősziklára építi az ő házát... omlik az eső, eljön az árvíz, fújnak a szelek... nem dől össze, mert sziklára építettetted“.

Isten országa! Ez a célom.

Építésének mind a három feltétele adva van:

1. Isten Atyánk: akarja, hogy mi: gyermekei, boldogan éljünk a földön;

2. A világ (a föld) áldott, minden egyebek (anyagi feltételek) adva vannak benne;

3. Bennünk: emberekben minden tehetség adva van Isten országa építéséhez.

Hiszek Isten országában: mindannyiunk boldogságában!

*

Szeretem egyházunkat: az Unitárius Keresztény Egyházat!

Szeretem, mert: 1. unitárius és, 2. mert keresztény.

1. Egyházunk a szabadság és szeretet egyháza. Szabadságot és támogatást ad nekem, hogy hitemet lelkem szerint építhessem és azt erőm szerint megvalljam. Türelemre tanít, hogy tiszteljem embertársaim hitét. Hadd legyen mindenki boldog az ő hite szerint, szívében nyugodtan éljen, és dolgozzék embertársaival békességben.

Egyházunkért hálát adok Istennek. De hálás vagyok mindazoknak is, akik négyszáz évvel ezelőtt kivívták a vallásszabadságot, és elég bölcsék voltak ahhoz, hogy a reformációnak ezt a nagyszerű vívmányát törvények védelme alá helyezték. Hálával gondolok a történelmi tett spiritus rectorára, aki vértanúságával tett pecsétet a vallásszabadság törvényére.

A dévai várban, szűk cella homályában, emlékoszlop áll. Rajta betűkbe vésve Dávid Ferenc emléke. A fény, amit felgyújtott, nem ismer falat, határt, akadályt. Földszerte lobog. A szabadság, amit jelképez, és a türelem, amire int, egyetemes, emberi, lelki szükséglet.

Hálával gondolok mindazokra, akik ezt a szent örökséget századokon át őrizték, védelmezték és aszerint élni igyekeztek.

2. Szeretem azt a tiszta jézusi fundamentumot, amelyen egyházunk áll; az evangéliumot, mely tanításainak alapját képezi; Isten országát: az eszményt, melynek hirdetését és építését hivatásának tartja. Szabadok vagyunk a hitünkben, de egyek vagyunk tiszta, jézusi kereszténységünkben.

Hiszek az Unitárius Keresztény Egyházban: Jézus evangéliumának hirdetőjében, Isten országa építőjében.

*

Az én HITVALLÁSOM ez:

Hiszek Istenben,
Hiszek a világban,
Hiszek az életben,
Hiszek az emberben,
Hiszek Jézusban,
Hiszek Isten országában,
Hiszek az Unitárius
Keresztény Egyházban. Ámen.

LŐRINCZI LÁSZLÓ

AMERIKAI UNITÁRIUSOK KÖZÖTT

1973 novemberében és decemberében alkalmam volt egy hónapot tölteni az Egyesült Államokban. Nagyjából azt az utat jártam be, amelyet száznegyvenkét évvel ezelőtt Bölöni Farkas Sándor, s így nem tehettem, hogy néhány utamba eső unitárius központot is meg ne látogassak.

Az amerikai unitarizmus alig kétszáz esztendő, és tőlünk függetlenül alakult ki. Azt mondhatnám, hogy miként a tudományos igazságot néha nagy elmék egymásról mit sem tudva fedezik fel, miként a nem-euklideszi geometria alapjait Bolyai János és Lobacsevszkij egymástól függetlenül rakta le, úgy a hit dolgaiban is más-más úton, de azonos meggyőződéshez jutottak el a világ különböző részein a lélek emberei. Az Amerikai Unitárius Univerzalista Társulat hitelvei sok tekintetben különböznek a mi egyházunk felfogásától, hiszen az egyes népek saját szükségleteik szerint alakítják ki nemcsak bel-életüket, hanem hitüket is.

A New York-i Community Churchben Mahatma Gandhi és Martin Luther King mellszobra között állva mondtam el üdvözlő beszédemet a szószéket helyettesítő pódiumról, és szembenéztem velem Lincoln, Emerson, Witman és Schweitzer szobra. A New York szívében elhelyezett Community Church szombaton zsinagóga, vasárnap unitárius templom, vezető lelkésze Donald Harrington, aki amerikai neve mellé a Szánthót is felvette második névnek, míg felesége és segédlelkésze, akit mi Szánthó Lucinak ismerünk, angol nyeven végzi mellette a szolgálatot.

Az amerikai unitáriusok nálunk kevesebbet hivatkoznak a múltra, tekintetük a jövő felé irányul. Ezért fejlesztik a vallásoktatást a vasárnapi iskolákban, ezért vitatkoznak annyit szex-problémákról. Most azonban, hogy az Egyesült Államok a függetlenség kivívásának kétszázadik évfordulóját készül megünnepelni, mégis valamennyi intézmény visszatekint szellemi gyökereire. Ebben az összefüggésben figyelemre méltó Donald Harrington kijelentése, amelyet üdvözlő beszédemben idéztem: „Minden katolikus kötelességének érzi, hogy életében egyszer elmen-